

Inspector școlar, inst. Silvia Dan
Inst., Radmila Luchici
Director, ed. Camelia Mîțu

UDK: 371.95
ISSN 1820 - 1911, 14 (2008), p. 83-93

FAMILIA ȘI EDUCAȚIA

“Eu sînt copilul. Tu ții în mîinile tale destinul meu.
Tu determini în cea mai mare măsură, dacă voi reuși sau
voi eșua în viață.
Dă-mi, te rog, acele lucruri care mă vor îndrepta spre fericire.
Educă-mă, te rog, ca să pot fi o binecuvîntare pentru lume...”
(din Child’s Appeal, Mamie Gene Cole)

Un cunoscut cercetator in domeniul educațional, Benjamin Bloom, împreună cu o echipă de asistenți de la Universitatea din Chicago au făcut un studiu de 5 ani, pe 120 de superstaruri: inotători olimpici, jucători de tenis, pianiști, sculptori, mari matematicieni și oameni de știință, toți vîrfuri ale domeniului lor.

Concluzia a fost că aceste superstaruri nu s-au născut așa pur și simplu, ci au fost educați in acest spirit. Talentul lor poate fi diferit, dar experiențele din copilărie au tendința să fie extraordinar de asemănătoare. Bloom considera că majoritatea copiilor, dacă li se oferă condițiile necesare, pot învăța aproape orice. El insista spunînd: “Potențialul uman este mult mai mare decăt cel măsurabil prin IQ sau prin teste de aptitudini”. O alta mare surpriză a cercetării a fost modul extrem de puternic in care căminul, familia influențează procesul de dezvoltare a unui superstar.

*"Dacă copiii ar crește așa cum se arată
(la început), am avea doar genii."*

spune Goethe

Alături de școală, familia este unul din factorii care se preocupă de educația omului. De educația oamenilor se ocupă și alte persoane, instituții și organizații sociale, dar influențele educative exercitate de acestea sunt mai puțin organizate decăt cele ale familiei și școlii .

Familia exercită o influență deosebit de adancă asupra copiilor. O mare parte dintre cunoștințele despre natură, societate, deprinderile igienice, obișnuințele de comportament, elevul le datorează educației primite in familie, sau cum am mai spus in limbajul comun: "Are cei șapte ani de acasă".

Din perspectiva sociologică, familia este institutia fundamentală in toate societățile.

Factorii ce influențează educația copilului in cadrul familiei

În cadrul familiei moderne se produc unele mutații, care constau în înlocuirea familiei formată din trei generații, cu familia formata din doua generații. De aici putem concluda că bunicii participă din ce in ce mai puțin la educația nepoților. Alte influențe sociale pot fi considerate migrația de la sat la oraș și urbanizarea satelor...etc.

Crescând posibilitatile de folosire a mijloacelor audio-vizuale, contactul cu tehnica, preocupările culturale și sportive, rezultă o schimbare în mentalitatea familiei.

Rolul familiei este foarte important in dezvoltarea copilului, din urmatoarele puncte de vedere: fizic, intelectual, moral, estetic. Familia se preocupă de dezvoltarea fizică a copiilor. Familia îi formează copilului primele deprinderi de igiena personală și socială și îl obișnuiește să utilizeze factorii naturali (apa, aerul, soarele) pentru bunăstarea organismului.

Dezvoltarea intelectuala a copilului este cea mai importantă latură în procesul de dezvoltare a unui superstar.

În cadrul familiei copilul își însușește limbajul. Volumul, precizia vocabularului și corectitudinea exprimării copilului depind de munca depusă de părinți in aceasta direcție.

Ca prim factor educativ, familia oferă copilului aproximativ 90% din cunoștințele uzuale (ex: despre plante, animale, ocupațiile oamenilor, obiecte casnice etc.).

Familia se preocupă și de dezvoltarea proceselor intelectuale ale copiilor. Ea le dezvoltă spiritul de observație, memoria și gândirea. Părinții încearcă sa explice copiilor sensul unor fenomene și obiecte pentru a le putea înțelege.

Copiii pun cele mai multe întrebări in jurul vârstei de 3-6 ani, iar părinții îi ajută să-și însuseasca un numar mare de cunostinte, raspunzand cat se poate de corect și exact.

În perioada școlară mică, familia vine în sprijinul școlii, susținând "gustul de citit" al elevilor. Cel mai important lucru este stimularea curiozității copilului de a citi, prin cumpararea unor cărți care să puna bazele unei mici biblioteci.

În preadolescență este posibilă o deviere de la subiectele strict legate de școală sau indicate vârstei fragede; astfel, datoria părinților este de a îndruma copilul să citeasca ceea ce corespunde vârstei sale.

Dorința de lectură poate deveni excesivă, copilul sacrificând astfel orele de somn.

Copilul obține rezultatele școlare în funcție de modul în care părinții se implică în procesul de învățare. Părinții trebuie să-i asigure copilului cele necesare studiului: rechizite școlare, cărți de lectură, manuale școlare etc., cât și niște condiții bune de muncă: un birou, un computer și nu în ultimul rând liniște pentru a se putea concentra. Părinții trebuie să-și ajute copiii la învățătură; ajutorul trebuie limitat la o îndrumare sau sprijin, nefiind indicat să efectueze temele copiilor. Cu timpul, părinții se vor limita la controlarea temelor de casă și a carnetului de note. Deci, atitudinea părinților trebuie să fie una de mijloc: să nu-l ajute prea mult pe copil, dar nici să nu se intereseze deloc de rezultatele acestuia.

S-a constatat că, cu cât mai mult sunt preocupați părinții de dezvoltarea intelectuală a copiilor lor, cu atât mai bune rezultate dau copiii. Majoritatea copiilor supradotați, sau a copiilor care au cunoscut reușita au ani de muncă în spate. Un pianist bun va fi întotdeauna copilul care de mic e îndrumat să asculte muzică, sau după cum spunea Bloom: "Dacă acasă se ascultă multă muzică, nu înseamnă neapărat că se va face copilul muzician. Dar, dacă nu se ascultă muzică, este foarte probabil că nu va ajunge muzician". La fel și cu celelalte domenii de activitate: sport, științe exacte, deschidere spre literatură, arta...etc

În familie se formează cele mai importante deprinderi de comportament: respectul, politetea, cinstea, sinceritatea, decența în vorbire și atitudine, ordinea, cumpătarea, grija față de lucrurile încredințate. În realizarea acestor sarcini, modelul parental ajută cel mai mult; părintele este un exemplu pentru copil. Părinții le spun copiilor ce e bine și ce e rău, ce e drept și ce e nedrept, ce e frumos și ce e urât în comportamente. Aceste noțiuni îl ajută pe copil să se orienteze în evaluarea comportamentului său și a celor din jur. Tot în sens moral, familia îl îndrumă să fie sociabil, să fie un bun coleg și prieten.

Atmosfera din familie, care poate fi pozitivă sau negativă, se interpune ca un filtru între influențele educaționale exercitate de părinți și achizițiile psiho-comportamentale realizate la nivelul personalității copiilor. Drumul de la influența educativă la achiziția comportamentală nu este un drum direct, ci este influențat de climatul familial: de exemplu, aceleași influențe educative vor avea unele efecte diferite în funcție de climatul familial în care acestea se exercită.

Atmosfera familială influențează mult dezvoltarea copilului supradotat. Ea poate fi analizată după mai mulți indicatori, cei mai importanți fiind următorii:

- modul de raportare interpersonal al părinților (nivelul de apropiere și înțelegere, acordul sau dezacordul în legătură cu diferite probleme);
- ansamblul de atitudini al membrilor familiei în raport cu diferite norme și valori sociale;
- gradul de coeziune al membrilor grupului familial;
- modul în care este perceput și considerat copilul;
- modul de manifestare a autorității părintești (unitar sau diferențiat);
- gradul de acceptare a unor comportamente variate ale copiilor;
- nivelul de satisfacție resimțit de membrii grupului familial;
- dinamica apariției unor stări conflictuale și tensionale;
- modul de aplicare a recompenselor și sancțiunilor;
- gradul de deschidere și sinceritate manifestat de membrii grupului familial.

Climatul familial determină, pe de o parte, eficiența influențelor educative la toți copiii și în special la copiii supradotați, dar pe de altă parte, are un rol important în creșterea și dezvoltarea copilului și adolescentului. Oamenii poartă întreaga viață imprimată în starturile profunde ale personalității, schema socio-afectivă pe care au absorbit-o în momentul contactului conștient cu lumea. Cheia modului de a vedea, de a simți, de a stabili raporturi cu ceilalți membri ai societății trebuie căutată în particularitățile medului originar, deci în particularitățile conviețuirii cu cei care au format familia. Acolo este locul unde copiii au construit prototipuri pentru toate relațiile umane fundamentale, cum ar fi relațiile de supra sau subordonare, de complementaritate, de reciprocitate, acolo se descoperă comportamentele sociale elementare, cum ar fi apararea drepturilor proprii și respectarea drepturilor altora. Schema fundamentală grupului familial, a creșterii copiilor se formează prin modelul relațiilor dintre părinți, pe modelul relațiilor dintre aceștia și copii. Cea mai mare parte dintre părinți educă așa cum au fost educați. Dar familia nu oferă numai premisele socializării. Ea oferă copilului și posibilității de a se defini pe sine, prin jocul comparațiilor, al intimităților, al rivalităților, de a-și însuși modelele la care individualitatea sa, în formare, se poate referi în mod constant,

posibilitatea de a-și descoperi, cu alte cuvinte, poziția proprie în universul social. Grupul familial joacă deci același rol și în cucerirea coerenței personale. Iată cum jocul continuu de acțiuni și reacțiuni care are loc în mediul familial contribuie și la socializarea și la individualizarea copilului, la constituirea principalelor resorturi care determină specificul dinamic al personalității.

Calitatea interacțiunii părinți-copii depinde de o mulțime de factori:

- constituția genetică și temperamentală, atât a copilului cât și a părinților, care direcționează stilul de răspuns și capacitatea de adaptare a cuplului;
- factori culturali, suportul social (acțiunile presociale oferite de comunitate), condițiile economice ale familiei (familiile dezavantajate economic și cultural neputând oferi condiții optime);
- tipul de relație (interacțiune) a părinților copilului cu proprii lor părinți, element cu valoare predictivă asupra calității relației cu propriul copil;
- tipul de relații familiale și capacitatea de adaptare socială a cuplului parental;
- patologie psihiatrică a unuia dintre părinți;
- dimensiunea familiei.

Încă Platon în "Protagor" și Aristotel în "Politica", iar mai târziu Jan Amos Comenius menționau că actul educațional va fi eficient doar atunci când familia, școala și societatea își vor unifica eforturile. Chiar și în cadrul unui parteneriat educațional eficient familiei îi revin, totuși, cele mai relevante funcții:

- asigurarea condițiilor favorabile pentru securitatea și dezvoltarea psihofizică a copilului;
- crearea mediului relațional care ar influența direct socializarea copilului;
- crearea unui climat psihologic favorabil pentru satisfacerea trebuinței de respect de sine a copilului și a condițiilor oportune pentru explorarea sinelui/autocunoaștere;
- încurajarea tentației copilului pentru autoeducație;
- oferirea unor modele relaționale și comportamentale.

Familia ocupă locul central în viața copilului: aici el își trăiește primii ani, află informațiile inițiale, însușește valorile, începe să descopere lumea și pe sine, acumulează și simulează modele de comportament, care îi determină ulterior personalitatea.

Educația în familie constă dintr-un ansamblu de acțiuni sistematice orientate spre formarea și dezvoltarea calităților intelectuale, morale și fizice ale copilului, acțiuni care încep să fie realizate odată sau chiar înainte de conceperea lui.

Pentru orice persoană (copil, adolescent, tânăr, adult) familia este mediul natural cel mai favorabil pentru formarea, dezvoltarea și afirmarea lui, asigurând condiții de securitate și protecție, atât fizică cât și psihică, în orice perioadă a vieții. Aici se conturează concepția despre viață și conceptul de sine. Cei "șapte ani de acasă", cum am mai spus, ca și lipsa lor, marchează destinul fiecărui om. Dacă în familie nu doar s-a vorbit despre cele sacre, despre adevăr, bine, frumos, dragoste, respect, toleranță, ci copilul a și simțit cum e să fii iubit, a fost obișnuit să manifeste dragoste față de cei dragi, să-i respecte pe cei mai în vârstă, să spună adevărul, știind că va fi tratat cu înțelegere, să aprecieze binele și frumosul, să se îngrijească de cele sacre, acest copil va crește iubitor, politicos, tolerant, responsabil. Dacă copilul va participa la elaborarea bugetului familiei, împreună cu părinții va determina prioritățile, va distribui respectiv veniturile, le va completa, în măsura posibilităților sale, acesta va ști să-și gestioneze cu mai mult succes în viitor propriile afaceri.

Astfel, rolul familiei în formarea omului este unul primordial. În familie copilul va fi învățat și deprins:

- să iubească, să compătimizească, să uite de orgoliu și să se dăruiească celor apropiați;
- să păstreze anumite tradiții;
- să înțeleagă corect și să respecte autoritatea părinților, care servesc drept model comportamental, respectând anumite reguli, manifestând autodisciplină, responsabilitate;
- să-și formeze un simț sănătos al proprietății private, punând preț pe muncă în calitate de izvor al tuturor bunurilor.

“Calitatea familiei asigură progresul durabil al unei civilizații”. Această concluzie este confirmată de studiul realizat de antropologul britanic John D.Unwin, care a cercetat peste 80 de civilizații dispărute pe parcursul a 4 mii de ani, fiecare dintre acestea afirmându-se printr-un ansamblu de reguli conservatoare, celor cu referire la familie revenindu-le rolul de bază. Pe măsură ce familia era afectată de liberalizarea valorilor, ea pierdea statutul său de odinioară. Concomitent civilizația intra într-un declin ce îi accelera dispariția.

După J.Pearce (Families and Friends, How to Help Your Children Enjoy Happy Relationships, Thorsons, 1991) formarea caracterului copilului este influențată de trăsăturile pozitive și negative proprii părinților lor.

Trăsăturile pozitive caracteristice părinților sînt:

- căldura și afecțiunea;
- stabilirea clară a limitelor;
- recunoașterea promptă a nevoilor;
- acceptarea neajunsurilor;
- capacitatea de a fi previzibil;
- fermitatea, stabilitatea;
- respectarea individualității;
- recunoașterea calităților.

Trăsăturile negative tipice părinților sînt:

- răceala și ostilitatea;
- îngrijirea insuficientă;
- indiferența față de nevoile copilului;
- neglijarea/respingerea;
- însușirea de a fi imprevizibil;
- lipsa de respect;
- superioritatea.

Un părinte bun reușește să răspundă adecvat necesităților copilului său și să-i cultive acestuia încrederea în forțele proprii, respectul de sine, autonomia și responsabilitatea de la cea mai fragedă vîrstă.

Indiferent de stilul educativ, părintele proiectează pentru copilul său anumite aspirații și dorințe pe care n-a reușit personal să le realizeze în viață. Pentru fiecare părinte copilul constituie un nou viitor. Fără a ține cont de posibilitățile copilului, deseori părinții îl consideră drept o șansă oferită de destin pentru a nu repeta propriile greșeli.

Practic, fiecare familie își formează propriul stil educativ, care presupune unitatea (armonică sau dizarmonică) a stilurilor parentale personale ale ambilor părinți. Pentru a-și îndeplini plener rolul, un bun părinte se va deprinde:

- să asigure o autoritate optimă, fără a fi supraprotectiv, cu autoritate absolută sau permisiv;
- să ofere copiilor dragoste și acceptare și să fie sensibil la nevoile lor;
- să manifeste încredere în munca și abilitățile copiilor săi;
- să formuleze așteptări realiste;

- să găsească timp pentru a le împărtăși copiilor experiența sa, să ia masa împreună, să se joace, să-și petreacă cu ei timpul liber;
- să întemeieze un mediu sigur, stabil, cu reguli clare de respectat;
- să glumească, să îndrume activitățile copiilor, să încurajeze libera exprimare a opiniei;
- să comunice liber cu copiii, cu sinceritate, să-i asculte și să formuleze împreună aprecieri;
- să ia decizii și să accepte responsabilități;
- să poată stăpâni stresul și să rezolve conflictele;
- să vadă lucrurile și din punctul de vedere al copilului;
- să nu admită pedepse dure și să încurajeze afirmarea comportamentelor pozitive.

Și acum dacă știm ce înseamnă să fii un bun părinte putem spune că de cele mai multe ori, dar nu e o regulă, din părinți buni au reușit să se dezvolte copiii supradotați, adică copiii talentați care se deosebesc de ceilalți copii prin abilitățile lor artistice, matematiche sau printr-un scop mai inteligent cum ar fi gândurile creative, imaginația și calitățile de lider.

Observând comportamentul copiilor în relația cu alți copii, părinții își pot da seama de unicitatea propriului copil. Ei pot contacta un expert care poate să asiste copilul cât mai bine.

Primele indicii semnificative prezentate de un copil supradotat sunt: **Învată repede.** Copiii supra-dotați învață repede și ușor comparativ cu ceilalți copii de vârsta lor. Pot afișa și o indiferență pentru a învăța un cuvânt “ușor”, preferând altele mai grele. (Această indiferență trebuie observată, deoarece în unele cazuri poate indica o problemă decât un avantaj). Mai mult, ei încep să vorbească devreme și folosesc un vocabular mai elevat decât ceilalți copii din categoria lor de vârstă.

Citește bine. Experții au observat la copiii supra-dotați că ei încep să citească repede și există posibilitatea ca la intrarea în școala primară să aiba deja această abilitate dezvoltată.

E curios. Copilul nu vrea răspunsuri numai la “Ce?”, dar și la “Cum?” și “De ce?”. Cu alte cuvinte, el afișează un nivel înalt al curiozității.

Este capabil să aibă gânduri abstracte. Acest copil este în stare să trateze probleme abstracte și să înțeleagă concepte abstracte.

Se concentrează ușor. Acest copil este capabil să-și concentreze atenția la subiecte care îl interesează pe perioade lungi de timp. Pe

cealaltă parte, dacă este indiferent la ceva, nu poate sta într-un loc niciun moment.

Arată abilități excepționale. Copilul are abilități neașteptate în domeniul științific sau un talent unic în domeniul artistic (pentru vârsta sa).

Este un copil “ușor”. A nu se confunda “ușor” cu “pasiv”. Contrar, după cum afirmă psihologii, aceasta reprezintă flexibilitatea și adaptarea copilului, și posibilitatea de a primi stimuli fără a fi agitat sau iritat. Bineînțeles, există și situații în care copiii își simt unicitatea, caz în care rolul părinților poate fi mai dificil.

Copiii supradotați au nevoie de ajutor pentru a-și dezvolta și cultiva abilitățile excepționale sau talentul. Oricum, nu sunt puțini părinți care uită un lucru foarte important: dacă este supradotat, copilul lor nu încetează să fie un copil. O balanță subtilă trebuie menținută când este vorba de un copil supradotat.

Răspunsul la întrebarea dacă un copil s-a născut cu un talent sau dacă devine talentat a împărțit generații de oameni de știință, și este posibil să continue acest lucru. Ce putem spune este că ambii factori influențează dezvoltarea fiecărui copil. Unii copii pot avea un avantaj din start, dar progresul lor depinde de mediul în care se află. Dacă acesta duce lipsă de stimuli, chiar și un copil supradotat va avea probleme în exprimarea abilităților sale. Bineînțeles, aceasta nu înseamnă că ar trebui să însărcinăm copiii cu diferite activități în ideea că acestea vor produce stimuli pentru progres și dezvoltare, deoarece s-ar putea produce exact opusul. Această practică este datorată asiduității exagerate a unuia dintre părinți care a fost observată în anii aceștia și, după cum este bine știut, exagerarea poate duce la indiferență. Un copil are nevoie de timp pentru a se juca și pentru a-și descoperi interesele fără presiuni și neliniște.

Sfaturi pentru părinții cu copii supradotați

Rezultatele școlare excepționale sau un rezultat foarte bun la o examinare psihologică nu sunt garantul geniului, ele pot să scadă treptat din diferite cauze.

Un geniu în familie este de cele mai multe ori obiect de admirație, mândrie, venerație și împlinire în special pentru adulții care îl înconjoară. Copilul de cele mai multe ori nici nu este întrebat dacă rezultatele obținute la olimpiade, teze, lucrări de control, concursuri de eseuri, întreceri tematice sunt, într-adevăr, ce își dorește el .

Un copil supradotat poate avea probleme în familie cu ceilalți frați, dacă îi are, din cauza geloziei care intervine pe parcurs,

aici rolul familiei este hotarator. O buna solutie este aceea de negociere și clarificare clară a rolului copiilor in cadrul familiei - cu siguranță ca explicitarea statutului diferit pe care îl are copilul supradotat este o necesitate.

Copiii dotați (mai ales ca centrarea pe anumite performante academice îi privează de multe ori de oportunitatea de a-și dezvolta abilitati sociale) pot să devină victimele colegilor lor sau prietenilor de aceeași vârstă din vecinatate. Astfel, tinerele noastre genii ajung de multe ori să fie luate in derâdere, să fie sicanate sau chiar agresate de colegi, de multe ori agresorii fiind mânați pur și simplu de o tendință de a pedepsi diferența, de a sancționa ceea ce este altfel.

Pentru a preveni aceste episoade, rolul școlii și al familiei este foarte important

În încheiere putem oferi părinților cinci reguli de urmat pentru educarea propriilor copii:

- nu uitați ca copilul e copil si ca are nevoie si de activitatile varstei (joc);
- laudați-i pașii chiar dacă sunt mici;
- cautați-i un profesor care să i se potrivească, să-i placă copilului;
- nu cautați să-l suprasolicitați, recunoașteți și acceptați ca uneori nu mai poate face față presiunii ;
- cand negociați cu el, nu uitați de recompensă de micile bucurii. care sa-i umple sufletul de fericire.

*„Un copil este ca o sămânță de floare...
Cât de frumos va crește, cât de frumos va rodi,
Depinde de grădinarul care o va îngriji,
De ce pământ si de câta lumină si apă are,
De cât e de ferită de frig, de furtună si de soare prea tare”.*

(Irina Petrea)

Bibliografie:

- <http://www.roportal.ro/articole/67.htm>, “Importanta familiei in educatie”.
- Victor, Tarcovnicu (1975). Pedagogie generala, Bucuresti, Editura Facla.

- Mihaele Jigau, Factorii reusitei scolare, editura Grafoart, 1998
- Marinela-Dumitrescu, Psihopedagogia excelentei-aspecte metodologice privind identificarea copiilor supradotati, editura Arves, 2006

